ആകർഷണീയതയുടെ അകംപൊരുൾ

ഡോ. ആർ. രാജശ്രീ

അസി.പ്രൊഫസർ, മലയാള വിഭാഗം, ഗവ.ബ്രണ്ണൻ കോളെജ്, ധർമ്മടം

"പുരുഷസാന്നിദ്ധ്യത്തെ തിരിച്ചറിയാൻ സ്പർശമോ കാഴ്ചയോ ഒന്നുംതന്നെ ആവശ്യമില്ല. അത് ഒരു സ്ത്രീ ഹൃദയവുമായി നടത്തുന്ന അഭിജാതമായ ഉടമ്പടിയുടെ ഭാഗമാണ്."'

സിമോൺ ദി ബുവെ

തനിക്ക് പരിചയമുള്ള ഒരു രോഗിയുടെ അനുഭവം സെക്കൻഡ്സെക്സ് എന്ന പുസ്തകത്തിൽ സിമോൺ ദി ബുവെ രേഖപ്പെടുത്തുന്നുണ്ട്. ഒരു എഴുത്തുകാരനുമായി അടുപ്പത്തിലാവുകയും അയാളുടെ പ്രണയഭാജനമാവുകയും ചെയ്ത രോഗിണി ഭ്രാന്താലയത്തിൽ ചികിത്സയ്ക്ക് എത്തുന്നു. 'ക്ലാമോർണിലെ പുരാതനമായ ഭ്രാന്താലയം' എന്ന് ദേശം അവൾക്ക് കൃത്യമായി ഓർമ്മയുണ്ട്. ചെറുപ്പക്കാരായ ഒരു കൂട്ടം ചികിത്സകരാണ് അവിടെയുള്ളത്. ഒരു സന്ധ്യയ്ക്ക് അവരെല്ലാം ഒത്തുകൂടി രോഗിണിയോട് കാമാഭ്യർത്ഥനനടത്തുകയും രതിയിൽ ഏർപ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നു. അതിൽത്തന്നെ പ്രധാനചികിത്സകനോട് അവൾക്ക് പ്രത്യേക താല്പര്യം തോന്നുന്നുണ്ട്. തനിക്ക് എണ്ണിത്തീർക്കാനാവാത്തത്ര കാമുകന്മാർ ഉണ്ടായിരുന്നിട്ടും അയാളോടുതോന്നിയ സവിശേഷപ്രണയത്തെപ്പറ്റി അവർ വാചാലയാവുന്നു. അതേസമയം അയാളുമായി ഒരിക്കലും വേർപിരിയാതിരിക്കാൻ പ്രാർത്ഥിക്കുകയും ചെയ്യുന്നുണ്ട് അവർ.

'ഒറ്റവാക്കിൽ പറഞ്ഞാൽ, ഞാൻ ദൈവത്തെ അന്വേഷിക്കുകയായിരുന്നു. ആ അന്വേഷണമാകട്ടെ ചെന്നെത്തിയത് ഒരു പുരുഷനിലായിരുന്നു. അവൻ എന്റെ എല്ലാമായിരുന്നു. ഇഷ്ടവും അനിഷ്ടവും കൂടികലർന്ന് അന്ന് ഞാനെങ്ങോട്ടേക്കാണ് ഒഴുകുന്നത് എന്നുമാത്രം എനിക്കറിയില്ല.' ഇതാണ് ഈ വിരുദ്ധമനോനിലയെക്കുറിച്ചുള്ള രോഗിണിയുടെ ഭാഷ്യം. ഈ സംഭവത്തെ വിശകലനം ചെയ്തുകൊണ്ട് സിമോൺ ദി ബുവെ പറയുന്നത് മേല്പറഞ്ഞ രാഗദ്വേഷങ്ങളുടെ യഥാർത്ഥകാതൽ ദിവ്യത്വം കലർന്ന രോഗവുമായി ബന്ധപ്പെട്ടതാണെന്നാണ്. ദൈവവും മനുഷ്യനും ചേർന്നുള്ള ഒത്തുകളിയിൽനിന്നുണ്ടാകുന്ന ജാഗ്രതയാണ് ഈ അനുഭവമെന്ന് അവൾ വിശേഷിപ്പിക്കുന്നു. ജീവിതത്തെ പ്രതീക്ഷാനിർഭരമായി നോക്കിക്കാണുന്നതിനൊപ്പം അത് ആസ്വദിക്കാനുള്ള വ്യഗ്രതകൂടി അതിലുണ്ട് എന്നാണ് ബുവെ ഈ രോഗാവസ്ഥയ്ക്ക് നല്കുന്ന വ്യാഖ്യാനം.സേതുവിന്റെ പാണ്ഡവപുരത്തിലെ ദേവി

ഇപ്രകാരം ദിവ്യത്വം കലർന്ന ഒരു രോഗത്തെ പിൻപറ്റുന്നുണ്ട്. ദേവിയുടെയും ജാരന്റെയും വിഭ്രാമകമായ അനുഭവങ്ങളും ഓർമ്മകളുമാണ് പാണ്ഡവപുരത്തിന്റെ അന്തരീക്ഷം. യാഥാർത്ഥ്യവും ഭ്രമാത്മകതയും തമ്മിലുള്ള സംഘർമാണ് ഈ നോവലിന്റെ ജീവൻ. നിശ്ചിതമായ കാലദേശങ്ങളെക്കുറിച്ചുള്ള ബോധത്തോട് പൊരുത്തപ്പെട്ടുപോകുന്നവയെല്ലാം യാഥാർത്ഥ്യം എന്ന സംജ്ഞയുടെ പരിധിയിൽ വരും. ഇതിൽത്തന്നെ ബോധം എന്ന സങ്കല്പത്തിന് ആത്മനിഷ്ഠമായ ഒരു തലമുണ്ട്. അത് ഒരു വ്യക്തിയെസംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അയാളുടെ അനുഭവങ്ങളെ അടിസ്ഥാനമാക്കിനിലനിൽക്കുന്നതാണ്, ചില ബോധ്യങ്ങൾ ഉൾച്ചേരുന്നതാണ്. അതുകൊണ്ട് യാഥാർത്ഥ്യം പലപ്പോഴും ആത്മനിഷ്ഠമാണെന്ന് പറയേണ്ടിവരുന്നു. ഒരു സാഹിത്യരൂപത്തിൽ ആവിഷ്കരിക്കപ്പെടുന്ന യാഥാർത്ഥ്യങ്ങൾക്ക് പരിധിയുണ്ടാകുന്നത് അതുകൊണ്ടാണ്.

എഴുത്തിലെ സത്യം സംഭവ്യതകളെക്കുറിച്ചുള്ള വിശദീകരണമല്ല. യഥാർത്ഥലോകത്തിലെ വസ്തുതകളെ വിശകലനം ചെയ്യാനുദ്ദേശിച്ചുള്ളതല്ല അത് എന്ന് ദി ട്രൂത്ത്സ് ഓഫ് ഫിക്ഷൻ എന്ന കൃതിയിൽ അലൻ റോഡ്വേ നിരീക്ഷിക്കുന്നുണ്ട്. ഭൗതികയാഥാർത്ഥ്യവും കലായാഥാർത്ഥ്യവും രണ്ടുതരം ഭാവനകളുടെ ഫലമാണെന്ന് വില്യം ബ്ലേക്ക് പറയുന്നു. സ്വഭാവികലോകത്തിനും ചിന്തയുടെ ലോകത്തിനും മദ്ധ്യേയുള്ള ഒരു പ്രതീകമായാണ് അദ്ദേഹം കലാസൃഷ്ടിയെ കണ്ടത്. (വത്സലൻ വാതുശ്ശേരി, 2004-17) ആന്തരികയാഥാർത്ഥ്യങ്ങളെ എഴുത്തിൽ അവതരിപ്പിക്കുമ്പോൾ അവ പലപ്പോഴും ഭൗതികയാഥാർത്ഥ്യങ്ങളുടെ ഘടനയ്ക്ക് ഇണങ്ങണമെന്നില്ല. അതിനപ്പുറം മനുഷന്റെ മനസ്സിന്റെ ഭ്രമാത്മകതയെ ആധികാരികതയോടെ സ്ഥാപിച്ചുകൊണ്ട് പാണ്ഡവപുരം വായിക്കപ്പെടണമെന്നില്ല. അത് വായനയെ പരിമിതപ്പെടുത്തുകയാണ് ചെയ്യുക. സാമാന്യമായും Individual Psych, Social Psych സംഘർഷം നിലനില്ക്കുന്ന പാണ്ഡവപുരം പോലുള്ള ഒരു നോവലിന്റെ കാര്യത്തിൽ വിശേഷിച്ചും. മനോനിലകളും സാമൂഹികസാഹചര്യങ്ങളും തമ്മിലുള്ള വിനിമയത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിലാണ് മനുഷ്യസ്വഭാവം രൂപപ്പെടുന്നതെന്ന് സാമൂഹികമനഃശാസ്ത്രം പറയുന്നു. ഇത് വ്യക്തിയുടെ മനോനിലയെക്കൂടി വിശദീകരിക്കാൻ പര്യാപ്തമാണ്. അതുകൊണ്ടുതന്നെ സമൂഹത്തിൽ നിന്ന് വ്യക്തിയെ അടർത്തിമാറ്റിക്കൊണ്ടുള്ള മനഃശാസ്ത്രവിശകലനങ്ങൾ അപൂർണ്ണമായിരിക്കുന്നു. ഒരു വ്യക്തിയുടെ പെരുമാറ്റവും ചിന്തകളും അയാൾ ഉൾച്ചേർന്ന സാമൂഹികസാഹചര്യങ്ങളുടെ പ്രതിനിധാനമാണ്. അത് സ്ത്രീയായാലും പുരുഷനായാലും വിഭിന്നലൈംഗികതസ്വഭാവം പുലർത്തുന്നവരായാലും പാണ്ഡവപുരത്തിലെ ദേവി കടന്നുപോകുന്ന ജീവിതാവസ്ഥകളാണ് അവളുടെ പെരുമാറ്റത്തെ അപ്രവചനീയമാക്കി മാറ്റുന്നത്. ജാരൻ എന്ന കഥാപാത്രത്തിന്റെ സാന്നിദ്ധ്യം തന്നെ അതിന്റെ സ്വഭാവികപരിണതിയാണ്. ഭ്രാന്ത് എന്നും ദിവ്യത്വമെന്നും വ്യവഹരിക്കപ്പെടുന്ന അവസ്ഥകൾ വ്യക്തി ഏകപക്ഷീയമായി സൃഷ്ടിച്ചെടുക്കുന്നതല്ല. പലപ്പോഴും അവയെ വ്യക്തി അതേഗൗരവത്തിൽ തിരിച്ചറിയണമെന്നുപോലുമില്ല. വ്യക്തി മനസ്സ് എന്ന സങ്കല്പത്തെ സമൂഹമനസ്സ് ആദേശംചെയ്യുന്ന സാഹചര്യങ്ങളാണവ. പാണ്ഡവപുരത്തിലെ ദേവിയും കളരിപ്പാടത്തെദേവിയും ഒരേ സ്വത്വത്തിന്റെ അപരങ്ങളാണ് . രണ്ടിൽ ഏതാണ് യാഥാർത്ഥ്യം എന്ന തീരുമാനത്തിൽ നോവൽ എത്തുന്നില്ല. 1979-ലാണ് പാണ്ഡവപുരം പ്രസിദ്ധീകരിക്കപ്പെടുന്നത് പത്തുവർഷത്തിനുശേഷം നോവൽ മാറ്റിയെഴുതുന്നതിനെക്കുറിച്ച് താൻ ചിന്തിച്ചുവെങ്കിലും അത്തരം പുനഃസൃഷ്ടി എഴുത്തുകാരനെന്ന നിലയ്ക്ക് ആഹ്ലാദം പകരാത്തതുകൊണ്ട് ആ ശ്രമം ഉപേക്ഷിച്ചതായി സേതു രേഖപ്പെടുത്തുന്നുണ്ട്(2017 പതിപ്പ്). ജീവിതത്തിന്റെ പ്രത്യേക അവസ്ഥയിൽ എഴുതിത്തീർത്ത നോവൽ മറ്റൊരു മാനസികാവസ്ഥയിൽ പുതുക്കിയെഴുതുന്നതിലെ അർത്ഥശൂന്യതയിലാണ് അദ്ദേഹം ഊന്നുന്നത്. പാണ്ഡവപുരത്തിലെ ദേശകാലങ്ങൾ സാങ്കല്പികമാണെങ്കിലും രചന എന്ന

നിലയ്ക്കും വായനാസാമഗ്രി എന്ന നിലയ്ക്കും നോവലിസ്റ്റ് തന്നെ നല്കുന്ന ദേശകാലങ്ങളുടെ ഗ്രാഫ് പ്രസക്തമാണ് എന്നാൽ വായനയെയും എഴുത്തിനെയും ഇവരണ്ടിന്റെയും വിശകലനങ്ങളെയും പറ്റിയുള്ള സങ്കല്പങ്ങൾ മാറിമറിഞ്ഞ ഒരു ദശകത്തിനകത്തുവച്ചാണ് പാണ്ഡവപുരം ഇനി വിലയിരുത്തപ്പെടേണ്ടത്.

ജോസഫ് ബ്രൂക്കർ The Literature of the 1980s: After the watershed (2010) എന്ന പുസ്തകത്തിൽ 1980-കളിലെ സാഹിത്യത്തെ നിരീക്ഷിക്കുന്നുണ്ട്. ആ ദശകത്തിന് പുതിയ കാലത്തെ രാഷ്ട്രീയത്തിലും സംസ്കാരത്തിലും സ്വാധീനം തുടരാൻ സാധിക്കുന്നുണ്ടെന്ന് അദ്ദേഹം പറയുന്നു. ഉദാഹരണമായി ബ്രൂക്കർ പരാമർശിക്കുന്നത് 2004-ലെ ബുക്കർ പ്രൈസിന് അർഹമായ The Line of Beauty എന്ന നോവലാണ്. ഉൽക്കർഷേച്ഛുവായ ഒരു രാഷ്ട്രീയക്കാരന്റെ ചുറ്റുപാടിൽ വട്ടമിടുന്ന ഈ നോവലിലെ ഒരു കഥാപാത്രത്തിന്റെ സംഭാഷണം ഉദ്ധരിച്ചുകൊണ്ട് ബ്രൂക്കർ പറയുന്നത് 1980-കൾ ശരിക്കും അവസാനിച്ചുവോ എന്ന് രണ്ടായിരത്തിനുശേഷമുള്ള വായനക്കാർ അത്ഭുതപ്പെടുമെന്നാണ്. ഒപ്പം പ്രസ്തുത നോവലിന്റെ പൊതുസമ്മതിയും വിമർശനസംബന്ധമായ വിജയവും ആ പ്രത്യേക ദശകത്തിൽനിന്നു വിട്ടുപോരാനുള്ള കഴിവില്ലായ്മയായി കണക്കാക്കപ്പെട്ടേക്കാമെന്നു കൂടി അദ്ദേഹം പറയുന്നു. ഭൂതകാലരതിയിൽ ഉറച്ചുപോകുന്ന വായനകളെ ബ്രൂക്കർ കാണുന്നുണ്ട് എന്നർത്ഥം. വൈകാരികമായ ഒരു തെരഞ്ഞെടുപ്പു നടത്തിയാൽ ഇപ്രകാരം വായിക്കപ്പെട്ട, സ്ഥാപിക്കപ്പെട്ട രചനകൾ നിരവധിയുണ്ട് മലയാളത്തിൽ ഖസാക്കിന്റെ ഇതിഹാസം ഒന്നാം നിരയിൽ വരും. ആ ശ്രേണിയിലാണ് പാണ്ഡവപുരത്തിന്റെ ഇടം.

പാണ്ഡവപുരത്തിലെ ദേവിയെന്ന സ്ത്രീ കഥാപാത്രം മലയാളത്തിലെ ഏറ്റവും ആകർഷകമായ നോവൽ കഥാപാത്രമാണെന്ന് പാണ്ഡവപുരത്തിന്റെ ഇംഗ്ലീഷ് പരിഭാഷയിലെ പഠനത്തിൽ വി.സി. ഹാരിസ് അഭിപ്രായപ്പെടുന്നുണ്ട്. ദേവിയെന്ന പേരിന് ദുർഗ്ഗയുമായുള്ള ബന്ധവും ഇതിഹാസകഥാപാത്രമായ ദ്രൗപദിയുടെ ബഹുഭർത്തൃത്വത്തെക്കുറിച്ചുള്ള സൂചനകളും മരുമക്കത്തായത്തിലെ സ്ത്രീലൈംഗികതയെ ചൂഴുന്ന ദുരൂഹതയുമാണ് അതിനുകാരണമെന്ന് Mutation of Droupadi എന്ന ഗവേഷണപ്രബന്ധത്തിൽ പഞ്ചാബി കവയത്രിയായ അർച്ചനസാഹ്നി വാദിക്കുന്നുണ്ട് (വിവ.വി.എം. വിനയകുമാർ) എന്തായാലും പാണ്ഡവപുരം എന്ന നോവലിന്റെ ചുരുക്കെഴുത്തായി ഈ നിരീക്ഷണങ്ങളെ സ്വീകരിക്കാവുന്നതാണ്.

ദേവിയെന്ന പേര് ദുർഗ്ഗയുമായി നേരിട്ട് ബന്ധപ്പെടുന്നുണ്ട്. പാർവതി ദേവിയുടെ മറ്റൊരു രൂപമാണ്. വിവാഹിതയും നിയന്ത്രിതലൈംഗികതയുടെ ഉടമയും ആദർശാത്മക കുടുംബിനിയുമാണ് പുരാണങ്ങളിലെ പാർവതി. ദുർഗ്ഗ ഒരു കുടുംബത്തിന്റെ ചിട്ടവട്ടങ്ങൾക്കുള്ളിൽ നില്ക്കുന്ന സ്ത്രീരൂപമല്ല. സ്വന്തം ലൈംഗികതയ്ക്കും സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനുംമേൽ പൂർണ്ണമായ അവകാശമുള്ളവയാണ് ദുർഗ്ഗ. ഇന്ത്യൻ ഉപഭൂഖണ്ഡത്തിന് സ്വീകാര്യവും ജനപ്രിയവുമായ ദേവീരൂപം പാർവതിയുടേതാണ് എന്ന് ലിൻഗാത്‌വുഡിനെ ഉദ്ധരിച്ച് അന്വേഷ ആര്യ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നുണ്ട്. (2009:41) 'ദേവി' എന്ന കഥാപാത്രത്തെ കുഞ്ഞിക്കുട്ടന്റെ ഭാര്യ എന്ന മേൽവിലാസത്തിൽ നിലനിർത്താനുള്ള വ്യഗ്രത നോവലിലുടനീളമുണ്ട്. ഉണ്ണിമേനോൻ മാഷ് മുതൽ ശ്യാമളവരെയുള്ളവരും ജാരൻ തന്നെയും കുഞ്ഞിക്കുട്ടന്റെ ഭാര്യ എന്ന് ദേവിയുടെ ലിംഗപദവി ഉറപ്പിക്കുന്നുണ്ട്. ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടവളാണെങ്കിലും കുഞ്ഞിക്കുട്ടന്റെ തിരിച്ചുവരവ് പ്രതീക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നവളായി ദേവി സ്വയം അടയാളപ്പെടുത്തുന്നുമുണ്ട്. ഇതിന് മറുപുറമായാണ് പാണ്ഡവപുരത്തെ ദേവി പ്രതിഷ്ഠിക്കപ്പെടുന്നത്. കന്യകമാരുടെയും സുമംഗലികളുടെയും രക്ഷകയായി ശ്രീകോവിലിൽ ചുവന്ന ഉടയാളകളണിഞ്ഞ് നെറുകയിൽ സിന്ദൂരമണിഞ്ഞ് ചമ്രം പണിഞ്ഞിരിക്കുന്ന ദേവിയോട് പാണ്ഡവപുരത്തെത്തുന്ന ഓരോ

വധുവും പ്രാർത്ഥിക്കുന്നത് ജാരന്മാരുടെ മായാവലയത്തിൽപ്പെടാതെ തങ്ങളെ കാത്തു കൊള്ളണമെന്നാണ്. അവരുടെ ദാമ്പത്യത്തിന്റെ സുരക്ഷയും വിശുദ്ധിയും ഭാരമേല്പിക്കപ്പെടുന്നത് അഞ്ച് സഹോദരങ്ങളുടെ ഭാര്യയായിരിക്കുകയും സഹോദരങ്ങൾ തമ്മിലുള്ള ഐക്യത്തിനായി ദാമ്പത്യം ഉപേക്ഷിച്ചുപോവുകയും ചെയ്ത ദേവിയിലാണ്.

ദേവിമാർക്കും സ്ത്രീകൾക്കും അദ്ദേഹം കല്പിക്കുന്നതിനുപിന്നിലെ പ്രത്യയശാസ്ത്രം കണ്ടെത്താൻ വെർണർ മെൻസ്കി ശ്രമിക്കുന്നുണ്ട്.

'ബുദ്ധിമാന്മാരായ പുരുഷപ്രജകൾ കൈമാറുകയും നിയന്ത്രിക്കുകയുംചെയ്ത ഭാവനാരൂപങ്ങളുമായാണ് നാം ഇടപെടുന്നത് എന്നത് ദേവതകൾക്കും സ്ത്രീകൾക്കുമിടയ്ക്കുള്ള കാല്പനികബന്ധം പരിശോധിക്കുന്നതിൽ നിന്ന് സ്പഷ്ടമാകും.' (മെൻസ്കി, 1991:47) ദേവി എന്ന പേരിലെ സൂചനകളും അതിനുണ്ടായ വ്യാഖ്യാനങ്ങളും ചേർന്നുണ്ടാക്കിയെടുത്ത ആകർഷണീയതയുടെ രാഷ്ട്രീയം പുനരാലോചനയ്ക്ക് വിധേയമാകേണ്ടതാണ്. ദ്രൗപദി എന്ന മിത്തിന്റെ സന്നിവേശം കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന അർത്ഥതലങ്ങളും ഇതേമട്ടിൽ വിശദീകരിക്കാവുന്നതാണ്. സ്ത്രീയുടെ ലൈംഗികസ്വാതന്ത്ര്യത്തിന് വിലക്കുകളില്ലാതിരുന്ന ഗണജീവിതത്തിൽ സ്ത്രീ നേതൃപദവിയിലാണുണ്ടായിരുന്നത്. നോവലിൽ അഞ്ചുസഹോദരന്മാരുടെ അമ്മ എന്ന കഥാപാത്രം പരാമർശിക്കപ്പെടുന്നുണ്ട്. അഞ്ചുസഹോദരന്മാർക്കും മേൽ ഈ കഥാപാത്രത്തിനുള്ള മേൽക്കയ്യ് ചോദ്യം ചെയ്യപ്പെടുന്നുണ്ട്.

'ഞങ്ങളുടെ പൗരുഷം തകർക്കുന്ന അമ്മ ഞങ്ങളെ തണ്ടപ്പന്മാരാക്കുന്ന അമ്മ!' (സേതു, 2017;75) സ്ത്രീനേതൃക്രമത്തിൽനിന്ന് പുരുഷനേതൃത്വത്തിലേക്ക് ഗോത്രങ്ങൾ മാറുന്നതിന്റെ സൂചനയാണ് അമ്മയ്ക്കെതിരെ കലാപസ്വരമുയർത്തുന്ന ആൺമക്കൾ.

'ഞാനാണ് അമ്മയുടെ മൂത്തമകൻ, ഞാനാണ് കുടുംബനാഥൻ. എന്നെ നിങ്ങൾ <u>അച്ഛനെപ്പോലെ</u> ബഹുമാനിക്കേണ്ടതാണ്, അപ്പോൾ അവൾ നിങ്ങളുടെ അമ്മയാകുന്നു.' (2017:77) അടിവരയിട്ട പദം പ്രത്യേകം ശ്രദ്ധിക്കേണ്ടതാണ്. പുരുഷനെ ആശ്രയിച്ചാണ് സ്ത്രീയുടെ പദവി സ്ഥാനപ്പെടുന്നത്.

ദ്രൗപദിയെ സൂചിപ്പിക്കുന്ന സ്ത്രീകഥാപാത്രം സഹോദരന്മാരുടെ പൊതുഭാര്യയായിവരുന്നത് ഗണങ്ങളുടെ ഗോത്രങ്ങളുടെ തായ്‌വഴിത്തുടർച്ചയെ അടയാളപ്പെടുത്തുന്നു. എന്നാൽ അവൾ അവരെ ഏകോപിപ്പിച്ചു കൊണ്ടുപോകുന്നതിൽ പരാജയപ്പെടുകയാണ്. അവളുടെ പ്രണയത്തിനും അവൾക്കുമേലുള്ള ലൈംഗികാധികാരത്തിനും വേണ്ടി കലാപങ്ങൾ ഉണ്ടായപ്പോഴാണ് അവൾ വിട്ടുപോകുന്നത്. ആ യാത്ര ദേവീപദവിയിലാണ് അവസാനിക്കുന്നത്. നേതൃത്വം നഷ്ടപ്പെട്ട്, ആണധികാരവ്യവസ്ഥയുടെ നിയന്ത്രണത്തിലുള്ള ദേവിയായി മാറിക്കൊണ്ടാണ് അവൾ പാണ്ഡവപുരത്തിന്റെ ദാമ്പത്യവ്യവസ്ഥയുടെ സംരക്ഷണം ഏറ്റെടുക്കുന്നത്.

പരപുരുഷസംഗത്തിനുവേണ്ടിയുള്ള സ്ത്രീയുടെ അഭിലാഷത്തെയാണ് ജാരൻ പ്രതീനിധീകരിക്കുന്നത്. നഷ്ടപ്പെട്ട ഗോത്ര നേതൃത്വം സ്ത്രീയെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഒരു പൂർവ്വജന്മസ്മൃതിയാണ്. ലൈംഗികതസ്വാതന്ത്ര്യത്തിന് വിലക്കുകൾ ഇല്ലാതിരുന്ന ഗണജീവിതകാലത്തിന്റെ ശേഷിപ്പാണ് ജാരൻ. വിവാഹേതരബന്ധത്തോടുള്ള താല്പര്യമെന്നതിലുപരി ലൈംഗലക സ്വാതന്ത്ര്യത്തിന്റെ വീണ്ടെടുപ്പായാണ് ജാരൻ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നത്. ദ്രൗപദിയ്ക്കുണ്ടായിരുന്ന കഥാപാത്രത്തിന്റെ ആകർഷണീയത എന്ന നിലപാട് വിശദീകരിക്കപ്പെടേണ്ടത് ഇപ്രകാരമാണ്. വിലക്കപ്പെട്ട ഇടങ്ങളിലേക്കുള്ള സഞ്ചാരം ഗൃഹാതുരത്വം ഉണർത്തിയെടുക്കുന്നതാണ്. ബഹുഭർത്തൃത്വത്തിന് ആണധികാരവ്യവസ്ഥയിൽ നേരിട്ട വിലക്ക് ആത്യന്തികമായി ബാധിച്ചത് സ്ത്രീയുടെ ലൈംഗികതസ്വാതന്ത്ര്യത്തെയായതിനാൽ

അതിന്റെ വീണ്ടെടുപ്പ് പൊതുബോധത്തിന് അത്രകണ്ട് സ്വീകാര്യമാകണകമെന്നില്ല. അതുകൊണ്ടുതന്നെ ദേവി എന്ന കഥാപാത്രത്തിന്റെ ആകർഷണീയതയ്ക്ക് ദ്രൗപദിയുടെ ബഹുഭർത്തൃത്വവുമായുള്ള ബന്ധം സംശയാസ്പദമാകുന്നു.

എം.ടി. വാസുദേവൻ നായരുടെ കൃതികൾ ആനന്ദിന്റെ കൃതികളെ അപേക്ഷിച്ച് ജനപ്രിയമായതിന്റെ കാരണം കേരളീയ പൊതുബോധത്തിന്റെ മരുമക്കത്തായത്തിന്റെ സങ്കീർണ്ണതകളും വൈകാരിക പ്രതിസന്ധികളും ലൈംഗികതയോടുള്ള സമീപനങ്ങളും മലയാളിയുടെ വായനാതാല്പര്യത്തെ സ്വാധീനിച്ചിട്ടുണ്ട്. നായർതറവാടുകളുടെ ഭൂതകാലൈശ്വര്യത്തെപ്പറ്റിയുള്ള നഷ്ടസ്മൃതികളും വിഷാദാത്മകതയും കലർന്ന ആഖ്യാനം മലയാളിക്ക് താല്പര്യമുള്ള വായാനാവിഭവമാണ്. നവോത്ഥാനത്തിന്റെ വരവോടെ ആദർശാത്മകമായി മാറിയ പ്രണയം എന്ന സങ്കല്പവും ലൈംഗികതയിൽ സംഭവിച്ചപരിവർത്തനങ്ങളും മലയാളനോവലിൽ പ്രത്യക്ഷത്തിൽത്തന്നെ സംഘർഷത്തിലാകുന്നുണ്ട്. പാണ്ഡവപുരത്തിലും ഇത് ദൃശ്യമാണ്. അതിനുപുറത്തേക്ക് മരുമക്കത്തായത്തിലെ സ്ത്രീലൈംഗികതയെ ചൂഴ്ന്ന ദുരൂഹതകൾ വിശദീകരിക്കാനാവില്ല. സ്ത്രീ നേതൃദായക്രമവും ഗണലൈംഗികതയും നിലനിന്നിരുന്ന ഒരു സമൂഹത്തെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അത്തരം സങ്കീർണ്ണതകൾക്ക് സ്ഥാനവുമില്ല. ലൈംഗികശുദ്ധി സ്വത്ത് കൈമാറ്റത്തിന്റെ നിർണ്ണായകഘടകമായതോടെയാണ് മരുമക്കത്തായത്തിൽ സ്ത്രീക്ക് ഉണ്ടായിരുന്നു.വെന്ന് കരുതപ്പെടുന്ന ലൈംഗികസ്വാതന്ത്ര്യത്തിന് തട വീണത്. കൊളോണിയൽ അധിനിവേശം ലൈംഗികതയെക്കുറിച്ചുള്ള പാപബോധം നിർമ്മിക്കുകയും ചെയ്തു. നോവലിൽ ദേവിയുടെ കളരിപ്പാടത്തെ വീട്ടിൽ ജാരൻ താമസിക്കുന്നതിനെ നായർ സമുദായക്കാരായ നാട്ടുകാർ ശക്തമായി എതിർക്കുന്ന സന്ദർഭമുണ്ട്. ദേവിയും ജാരനുമായി ഉണ്ടായേക്കാവുന്ന ശാരീരികബന്ധത്തെ ഭയക്കുകയും അതുനാട്ടുനടപ്പിന് വിരുദ്ധമാണ് എന്ന് സ്ഥാപിക്കുകയും ചെയ്യുന്നുണ്ടവർ. സ്വതന്ത്രമായ ലൈംഗികത ജന്മാവകാശമായിക്കിട്ടിയ ഒരു സമുദായത്തിന്റെ പ്രതിനിധിയായിട്ടും നിലവിൽ (പുരുഷനാൽ) ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടവളായിട്ടും ലൈംഗികതയുടെ കാര്യത്തിൽ സ്വയം നിർണ്ണയാവകാശം നിഷേധിക്കപ്പെടുന്നവളാണ് ദേവി. അന്യഗോത്രക്കാരനും പരദേശിയുമായ ജാരൻ പാണ്ഡവപുരത്തെ പ്രതിനിധീകരിക്കുന്നു. ഉണ്ണിമേനോൻ മാഷ് പ്രതിനിധീകരിക്കുന്നത് ദേവിയും ഉൾപ്പെടുന്ന തദ്ദേശീയഗോത്രത്തെയാണ്. സ്ത്രീയുടെ മേലുള്ള അധികാരത്തിനുവേണ്ടി സംഘർഷത്തിലാകുന്ന രണ്ടു ഗോത്രങ്ങളുടെ ഓർമ്മയാണ് ദേവിയുടെ പേരിൽ വഴക്കുണ്ടാക്കുന്ന ജാരനും രാമകൃഷ്ണൻ നായരും പുതുക്കിയെടുക്കുന്നത്.

ദേവി എന്ന കഥാപാത്രത്തിന് ഇരട്ടമാനങ്ങളാണ് നോവലിലുള്ളത്. അവൾ ഭർത്താവിൽ നിന്ന് പീഡനങ്ങളും അവഗണനകളും സഹിച്ചവളാണ്. ഭർത്താവിന്റെ സഹോദരിയും മകനുമൊത്ത് എന്നെങ്കിലും അയാൾ വരുമെന്ന് പ്രതീക്ഷിച്ച് കഴിയുന്നവളാണ്. പാണ്ഡവപുരം പോയിട്ട് ഗ്രാമത്തിന് പുറത്തേക്ക് ഇറങ്ങാത്തവളാണ്. എല്ലാത്തിനും ഉപരിയായി അദ്ധ്യാപികയാണ്. അദ്ധ്യാപിക എന്നത് യാദൃച്ഛികമായി പറഞ്ഞുപോകുന്ന പദവിയല്ല. പൊതുബോധം കർശനമായി നിയന്ത്രണത്തിൽ നിർത്തുന്നുണ്ട് അദ്ധ്യാപികയുടെ ലൈംഗികതയെ. അങ്ങനെയൊരു വീട്ടിലാണ് അന്യനായ ഒരു പുരുഷൻ താമസിക്കുന്നത്.

ജാരൻ തേടിയെത്തുന്ന ദേവി പാണ്ഡവപുരത്തുള്ളവരുടെ ആരാധനാമൂർത്തിയായിരുന്നു. ക്ഷേത്രത്തിലെ പൂജാസമയത്ത് അവരുടെ ചുവപ്പിൽ കുളിച്ച് ജ്വലിക്കുന്ന സൗന്ദര്യത്തിൽ പാണ്ഡവപുരം മുങ്ങിപ്പോയതായി പാണ്ഡവപുരത്തെത്തുന്ന ദേവി ആദ്യകാലങ്ങളിൽ എങ്ങനെയായിരുന്നുവെന്ന് ജാരൻ വിശദീകരിക്കുന്നുണ്ട്

'അന്നു ശരിക്കുമൊരു നാടൻപെൺകുട്ടിയായിരുന്നു. നാണംകുണുങ്ങി, അകത്തെവിടെയോ ഒളിച്ചുനിന്ന കുഞ്ഞിക്കുട്ടൻ ബലമായി പിടിച്ചുവലിച്ച് ഞങ്ങളുടെ മുമ്പിലേക്ക് കൊണ്ടുവന്നു. അന്ന് സാരിയുടുക്കാൻ പോലും അറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നുവെന്ന് ഞാനിപ്പോഴും ഓർക്കുന്നു'. (2017-21)

'ദുർഗയോട് എന്താണ് പ്രാർത്ഥിക്കാൻ പോകുന്നതെന്ന് ഞാൻ ചോദിച്ചപ്പോൾ നിങ്ങൾ ആദ്യം മറുപടി പറഞ്ഞില്ല. ഒടുവിൽ, അല്പമൊരു നാണത്തോടെ പറഞ്ഞു: ഒരു കരുത്തനായ, ആണത്തമുള്ള മകനുവേണ്ടി പ്രാർത്ഥിക്കുമെന്ന്''. ഡാഫ്നി ഡ്യൂമൊറിയയുടെ റെബേക്ക എന്ന നോവലിൽ (1938) ഡി വിന്ററിന്റെ രണ്ടാം ഭാര്യയെ മരിച്ചുപോയ ആദ്യഭാര്യയായ റെബേക്ക അതിശക്തമായി ആവേശിക്കുന്ന രംഗമുണ്ട്. വിവിധ കഥാപാത്രങ്ങളുടെ ആഖ്യാനത്തിലൂടെ റെബേക്കയെന്ന കഥാപാത്രം ബഹുവിധമായി ആവിഷ്കരിക്കപ്പെടുന്നു. റെബേക്ക, രണ്ടാം ഭാര്യയുടെ തന്നെ മറ്റൊരു സ്വത്വമാണ്. അത്തരത്തിലുള്ള കൂടുമാറ്റമാണ് ദേവി എന്ന കഥാപാത്രത്തിനും സംഭവിക്കുന്നത്.

കളരിപ്പാടത്തെ ദേവിയുടെ അപരസ്വത്വമാണ് പാണ്ഡവപുരത്തെ ദേവിയെന്ന് ആദ്യവായനയിൽ തോന്നിച്ചേക്കാം. ജാരന്മാരെ ആവാഹിച്ച് വരുത്തൽ ദേവിയുടെ സ്വപ്നവിഭ്രമം മാത്രമാണ്. അടിച്ചമർത്തപ്പെട്ട ലൈംഗികതയുടെ ബഹിർസ്ഫുരണമാണ് ജാരന്മാരുടെ വരവിനെക്കുറിച്ചുള്ള ദേവിയുടെ ഭ്രമാത്മകചിന്തകൾ. ദ്വന്ദ്വവ്യക്തിത്വമോ അതിന്റെ സങ്കീർണ്ണതകളോ ആ കഥാപാത്രത്തെ അലട്ടുന്നില്ല. ദേവിക്ക് സ്വപ്നമാണെന്നും ഭ്രാന്താണെന്നും വിവിധ കഥാപാത്രങ്ങൾ ആവർത്തിക്കുന്നുണ്ട്. വാസ്തവത്തിൽ ദേവി ആകർഷണീയാവുന്നത് പിതൃ-അധികാരഘടനയുടെ നിയമാവലികൾ കൃത്യമായി പാലിക്കുന്ന വാർപ്പുമാതൃകയുടെ ഭാഗമാകുന്നതിനാലാണ്. അവളുടെ ശരീരം പുരുഷന് ആനന്ദദായകമായ വിധത്തിൽ സംവിധാനം ചെയ്യപ്പെട്ടതാണ്.

മുഷിഞ്ഞ തോർത്ത് തോളിലിട്ട ദേവിടീച്ചറും ചുവന്ന പട്ടുടയാടയിൽ ജ്വലിക്കുന്ന ദേവിയും ഉപരിതലത്തിലെ കാഴ്ചയിൽ മാത്രമേ വിഭിന്നരാകുന്നുള്ളൂ. ശ്രീരാമനെ കാത്തിരുന്ന സീത മലിനവസ്ത്രയായിരുന്നെങ്കിലും അനഭിലഷണീയയാകുന്നില്ല, എന്നു തന്നെയുമല്ല അവൾ അലംകൃതയായി തന്നെ വന്നു കണ്ടതിൽ രാമൻ നീരസം പ്രകടിപ്പിക്കുന്നുമുണ്ട്. പതിയിൽ പ്രിയം ജനിപ്പിക്കേണ്ടവളാണെങ്കിൽ അവൾക്ക് അലങ്കരിക്കപ്പെടാൻ അവകാശമുണ്ടെന്നതിനാലാണ് സീത വനയാത്രയിൽ മരവുരി ധരിക്കാതിരുന്നത്. പരിത്യക്തയായ സ്ത്രീക്ക് നിർദ്ദേശിക്കപ്പെട്ട വസ്ത്രധാരണമാണ് കളരിപ്പാടത്തെ ദേവി പിന്തുടരുന്നത് എന്നതുകൊണ്ട് അവൾ പിതൃ-അധികാരവ്യവസ്ഥയ്ക്ക് ദർശനീയയായിരിക്കുന്നു. പാണ്ഡവപുരത്തും ഭർത്താവിനൊപ്പമാണ് അവൾ കഴിഞ്ഞിരുന്നതെന്നതിനാൽ അനുരാഗാധിക്യത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്ന ചുവപ്പ് അനുവദനീയമാണ്. സിന്ദൂരത്തിന്റെ പരാമർശം നോവൽ ആവർത്തിക്കുന്നുണ്ടെന്നത് ശ്രദ്ധേയമാണ്. പതിവ്രതാധർമ്മങ്ങൾ പാലിക്കുന്നവളാണ് ദേവിയെന്ന് സ്വപ്നവിഭ്രമങ്ങളൊഴിയുന്ന സമയത്ത് അവൾ തന്നെ വാദിക്കുന്നുണ്ട്.

ദേവിയുടെ അപഥസഞ്ചാരങ്ങൾ അവളുടെ ഭ്രമം മാത്രമാണെന്ന് നോവൽ തന്നെ സൂചനകൾ നല്കുന്നുണ്ട്. സ്ത്രീകളുടെ സ്വത്വാവിഷ്കാരങ്ങളും സ്വാതന്ത്ര്യപ്രഖ്യാപനങ്ങളും ഭ്രാന്തിന്റെ വെളിപ്പെടലായി വായിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. സാറ ജോസഫിന്റെ കഥകളെ വിലയിരുത്തിക്കൊണ്ട് മനസ്സിലെ തീമാത്രം, കാടിന്റെ സംഗീതം എന്നിവയിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്ന പല സ്ത്രീകളും തങ്ങളും അസ്വാസ്ഥ്യത്തെ പേരിട്ടു വിളിക്കാൻ കഴിയാത്തവരും ഹിസ്റ്റീരിയ ബാധിച്ചവർ എന്ന പഴി കേൾക്കുന്നവരുമാണെന്ന് ജെ.ദേവിക നിരീക്ഷിക്കുന്നുണ്ട്. (2010: XVIII) ഇത്തരം കഥാപാത്രങ്ങൾ അവരുടെ പിൽക്കാലകൃതികളിൽ നിന്ന് അപ്രത്യക്ഷരാവുകയാണുണ്ടായത്. ഭ്രാന്തിന്റെ മേൽവിലാസത്തിൽ സ്ത്രൈണാവിഷ്കാരങ്ങൾ

വിലയിരുത്തപ്പെടുന്നതിലെ ജനാധിപത്യവിരുദ്ധത തിരിച്ചറിഞ്ഞതാവാം ഈ പിൻവലിയലിനു പിന്നിൽ. ലൈംഗികതയുടെ തുറന്ന ആവിഷ്കാരവും ഭ്രാന്തിന്റെ മേൽവിലാസത്തിൽത്തന്നെയാണ് എഴുത്തുകാരികൾ നിർവഹിച്ചിരുന്നത്. സ്ത്രീരചനയിൽ നിന്ന് അത് പിൻവാങ്ങിയിട്ടും മുഖ്യധാരാ എഴുത്ത് സ്ത്രീയുടെ സഞ്ചാരവ്യതിയാനങ്ങളെ മനോവിഭ്രാന്തിയിൽ അടയാളപ്പെടുത്തുന്നത് തുടർന്നു. അതിന്റെ അടയാളങ്ങളാണ് പാണ്ഡവപുരത്തെ ദേവി എന്ന കഥാപാത്രത്തിൽ ശേഷിക്കുന്നത്.

ലൈംഗിക അച്ചടക്കത്തെയും ലൈംഗികതാരഹിതമായ കുടുംബജീവിതത്തെയും അപകടപ്പെടുത്തുന്ന സൗന്ദര്യാത്മകസ്ത്രീത്വത്തിന്റെ ഉയിർത്തെഴുന്നേല്പ് മാധവിക്കുട്ടിയുടെ കഥകളിലുണ്ടെന്ന് ജെ.ദേവിക ചൂണ്ടിക്കാട്ടുന്നു.

'കുടുംബത്തിനുള്ളിൽ ഗാർഹികാദ്ധ്വാനം ചെയ്ത് തേഞ്ഞൊടുങ്ങുന്ന സ്ത്രീകളുടെ അവസ്ഥയെ അവർ (മാധവിക്കുട്ടി) വർണ്ണിച്ചത് പിതൃമേധാവിത്വത്തിനപ്പുറത്തുമാത്രം സാധ്യമാകുന്ന സ്ത്രീപുരുഷസംഗമത്തെപ്പറ്റിയുള്ള കാല്പനികസ്വപ്നങ്ങളെ താലോലിച്ചുകൊണ്ടായിരുന്നു'. (2010: XXIV)

ദേവിയുടെ ദയനീയാവസ്ഥയെ അവൾ മറികടക്കുന്നതും ഇത്തരമൊരു വഴിയിലൂടെയാണ്. 'ജാരൻ' എന്ന കഥാപാത്രം, അയാളുടെ പരമ്പരകൾ സൃഷ്ടിക്കപ്പെടുന്നതും ആ വിധത്തിലാണ് കാണേണ്ടത്.

ഇത് സ്വപ്നമാണ്; യാഥാർത്ഥ്യമല്ല എന്ന ആശ്വാസം പിതൃ-അധികാരവ്യവസ്ഥയ്ക്ക് സ്ത്രീകളുടെ ആത്മാവിഷ്കാരങ്ങളുടെ കാര്യത്തിൽ എന്നുമുണ്ടായിരുന്നു. ഈ വ്യവസ്ഥയെ പിൻപറ്റുന്ന പൊതുബോധം എഴുത്തിലും വായനയിലും പ്രതിഫലിക്കാറുണ്ട്. മാധവിക്കുട്ടിയുടെ 'എന്റെ കഥ' തീർത്തും സാങ്കല്പികസൃഷ്ടിയാണെന്ന് സ്ഥാപിക്കുന്നതിൽ അങ്ങനെയൊരാശ്വാസമുണ്ട്.

ജീവിതത്തിൽ വാസ്തവത്തിൽ ചെയ്തതാണെങ്കിൽ അത്തരം വിദ്ധ്വംസകവൃത്തികൾ ഇത്ര തീവ്രതയോടെ സാഹിത്യത്തിൽ പകർത്തുക സാധ്യമല്ല. (വത്സലൻ വാതുശ്ശേരി, 2004:77)

ഭ്രമാത്മകതയെ ഏറ്റവും ഫലപ്രദമായി ഉപയോഗിച്ച എഴുത്തുകാരിയായി മാധവിക്കുട്ടിയെ വിമർശകർ ഈ വിധത്തിൽ സ്ഥാനപ്പെടുത്തുന്നുണ്ട്. ഭ്രമാത്മകത എന്ന സങ്കേതമുപയോഗിച്ച് മാധവിക്കുട്ടിയെ വായിച്ചെടുക്കുമ്പോൾ പ്രവർത്തിക്കുന്നത് ഈ പൊതുബോധമാണ്. താൻ എഴുതിയതു പലതും അവാസ്തവമാണെന്ന് മാധവിക്കുട്ടി തന്നെ പിന്നീട് പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്, തന്റെ തൂലികയെ 'കള്ളത്തൂലിക' എന്ന് വിശേഷിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു എന്നീ വസ്തുതകൾ ആവർത്തിച്ചുകൊണ്ടാണ് മലയാളി വായനാസമൂഹം എഴുത്തുകാരിയെന്ന നിലയിൽ അവരെ സ്വീകാര്യയാക്കി കണ്ടത്. ഈ പൊരുത്തപ്പെടലിനും തിരസ്കാരത്തിനുമിടയിലെ സംഘർഷം അവരുടെ എഴുത്തിനെയും അതിന്റെ വായനയെയും കലാപഭരിതമാക്കി. എന്നാൽ അത്തരം കലാപങ്ങളൊന്നുമുയർത്താതെ പാണ്ഡവപുരം ശാന്തമായിരിക്കുന്നു. ആരംഭത്തിൽ ചർച്ചയ്ക്കു വിധേയമാക്കിയ ദേവിയുടെ 'ആകർഷണീയത'യാണ് അതിനുകാരണം. ദേവീപദവിയോ ബഹുഭാര്യാത്വമോ മരുമക്കത്തായമോ അല്ല ആൺനോട്ടങ്ങളെയും ആണധികാരവ്യവസ്ഥയെയും കൃത്യമായി തൃപ്തിപ്പെടുന്ന ശരീരവും ജീവിതവുമാണ് ആ ആകർഷണീയതയ്ക്ക് പിന്നിൽ. പാണ്ഡവപുരം മനസ്സിലെ സാങ്കല്പികപ്രദേശവും മറ്റുള്ളതെല്ലാം അടിച്ചമർത്തപ്പെട്ട ലൈംഗികതയുടെ വെളിപ്പെടലും എന്ന ലളിതയുക്തികൊണ്ട് പൊതുബോധത്തിന് അടക്കിയിരുത്താനാവുന്ന കഥാപാത്രമാണ് ദേവി. പാണ്ഡവപുരത്തെ ദേവിയിൽ നിന്ന് വിട്ടുതിയില്ലായ്മ അനുഭവിക്കുന്ന ഒരു വായനാസമൂഹവും ഭാവനയാവാനാണ് സാധ്യത.

ആധാരഗ്രന്ഥങ്ങൾ

1. ദേവിക ജെ. 2010: സാറാജോസഫിന്റെ സമ്പൂർണ്ണകഥകൾ, കറന്റ് ബുക്ക്സ് തൃശ്ശൂർ
2. ഡോ. വത്സലൻ വാതുശ്ശേരി 2004: കഥയും ഫാന്റസിയും, കറന്റ് ബുക്ക്സ് കോട്ടയം
3. ഷാജി ജേക്കബ് 2003: മലയാളനോവൽ, ഭാവനയുടെ രാഷ്ട്രീയം, കേരളഭാഷാ ഇൻസ്റ്റിസ്റ്റ്യൂട്ട്.
4. സിമോൺ ദി ബുവെ, 2015: സെക്കൻഡ് സെക്സ് (വിവ.) മുഞ്ഞിനാട് പത്മകുമാർ, പാപ്പിറസ്, കോട്ടയം
5. സേതു 2017: പാണ്ഡവപുരം ഡി.സി.ബുക്ക്സ്, കോട്ടയം
6. റിങ്കി ഭട്ടാചാര്യ, 2009: അടച്ചിട്ട വാതിൽമറവിൽ (വിവ.) ദിവ്യ വാര്യർ ഡി.സി.ബുക്ക്സ് കോട്ടയം
7. Hilari Robinson 2001 (Ed.): Feminism- Art- Theory An Anthology,1968-2000 Blackwell, USA
8. Menski, Werner, 1991: Martial Expectation as Dramatised in Hindu, Marriage Ritual (Ed) Juloa Leslie Roles and Rituals for Hindu women, Delhi: Motilal Banarasi Das PP 47-65.